

حقوق جزای اختصاصی

جرایم رایانه‌ای در ایران

دکتر علامرضا محمدنسل

سرشناسه : محمدنسل، غلامرضا، ۱۳۴۵-
 عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
 عنوان و نام‌پدیدآور : حقوق جزای اختصاصی جرایم رایانه‌ای در ایران /
 غلامرضا محمدنسل
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲
 مشخصات ظاهری : ۳۳۶ ص.
 فروست : علوم اجتماعی: ۶۶۵.
 شابک : 978-964-511-464-8
 وضعیت درست‌ریسی : فیفا
 موضوع : جرایم رایانه‌ای — قوانین و مقررات — ایران
 رده‌بندی کنگره : ۸۰ KMH
 رده‌بندی دیویی : ۳۴۳/۵۵ : ۱۹۳۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۸۳۳۰۳

۶۶۵
 نشر میزان
 حقوق جزای اختصاصی
 جرایم رایانه‌ای در ایران
 دکتر غلامرضا محمدنسل
 چاپ اول: تابستان ۱۳۹۲
 قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان
 شمار: ۱۰۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۴۶۴-۸

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از تقاطع سهروردی، خ کاووسی‌فر، کوچه نکیسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
 واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
 وبسایت: www.mizan-law.ir وبسایت: mizannasher@yahoo.com پست الکترونیکی:

فهرست مطالب

۱۳	 مقدمه
۱۵	 کلیات
۲۳	بخش اول: جرائم مندرج در قانون جرائم رایانه‌ای
۲۵	فصل یکم: جرائم علیه محرمانگی داده‌ها و سامانه‌ها
۲۵	مبحث یکم - دسترسی غیرمجاز به داده‌ها یا سامانه‌ها
۳۵	مبحث دوم - شنود غیرمجاز
۴۰	مبحث سوم - جاسوسی رایانه‌ای
۴۱	گفتار اول - دسترسی غیرمجاز به داده‌های سری
۴۶	گفتار دوم - ارائه غیرمجاز داده‌های سری به افراد فاقد صلاحیت
۵۱	گفتار سوم - ارائه یا افشای غیرمجاز داده‌های سری به بیگانگان یا عوامل آنها
۵۵	گفتار چهارم - نقض تدابیر امنیتی برای دسترسی غیرمجاز به داده‌های سری
۵۹	گفتار پنجم - سهل انگاری در حفاظت از داده‌ها و سامانه‌های سری
۶۷	فصل دوم: جرائم علیه صحت و تمامیت داده‌ها و سامانه‌ها
۶۷	مبحث یکم - جعل رایانه‌ای
۶۹	گفتار اول - جعل داده
۷۵	گفتار دوم - جعل در کارتها و تراشه‌های حامل داده
۷۹	گفتار سوم - استفاده از داده‌های جعلی
۸۲	مبحث دوم - تخریب یا اختلال داده یا سامانه متعلق به دیگری
۸۳	گفتار اول - تخریب داده‌ها
۸۸	گفتار دوم - تخریب یا مختل کردن سامانه
۹۴	گفتار سوم - ممانعت از دسترسی اشخاص مجاز به داده یا سامانه

فصل سوم: سرقت و کلاهبرداری مرتبط با رایانه	۱۰۰
مبحث اول - سرقت داده	۱۰۰
مبحث دوم - کلاهبرداری رایانه‌ای	۱۰۸
فصل چهارم: جرائم علیه عفت و اخلاق عمومی	۱۱۵
مبحث یکم - تولید یا توزیع محتویات خلاف عفت عمومی	۱۱۸
مبحث دوم - زمینه‌سازی دسترسی افراد به محتویات مستهجن و مبتذل	۱۲۵
مبحث سوم - زمینه‌سازی برای ارتکاب جرائم و مفاسد	۱۳۰
فصل پنجم: هتک حیثیت و نشر اکاذیب	۱۳۵
مبحث یکم - هتک حیثیت از طریق انتشار محتوای صوتی و تصویری جعلی	۱۳۵
مبحث دوم - انتشار صدا یا تصویر یا اسرار خصوصی دیگران	۱۴۱
مبحث سوم - نشر اکاذیب	۱۴۵
فصل ششم: جرائم ارائه دهندگان خدمات	۱۵۱
مبحث اول - خودداری از بالایش محتوای مجرمانه	۱۵۲
مبحث دوم - خودداری از منع دسترسی افراد به محتوای مجرمانه	۱۵۶
مبحث سوم - استفاده غیر مجاز از پهنای باند بین المللی	۱۵۹
مبحث چهارم - جرائم مرتبط با نگهداری، حفاظت و ارائه داده‌ها	۱۶۴
گفتار اول - خودداری از اجرای دستور حفظ فوری داده‌های رایانه‌ای ذخیره شده	۱۶۴
گفتار دوم - خودداری از ارائه داده‌ها به ضابطان دادگستری	۱۷۱
فصل هفتم: تسهیل ارتکاب جرائم رایانه‌ای	۱۷۷
مبحث اول - تولید یا ارائه داده‌ها یا ابزارهای مختص ارتکاب جرائم رایانه‌ای	۱۷۹
مبحث دوم - فروش یا ارائه داده‌های مرتبط با نفوذ به داده‌ها یا سامانه‌ها	۱۸۴
مبحث سوم - انتشار یا ارائه آموزش نفوذ، شنود، جاسوسی و خرابکاری رایانه‌ای	۱۸۷

بخش دوم: جرایم مندرج در قانون تجارت الکترونیک

مقدمه

فصل یکم: کلاهبرداری و جعل داده پیام

مبحث یکم - کلاهبرداری در بستر تجارت الکترونیک.....	۱۹۶
مبحث دوم - جعل داده پیام.....	۲۰۱
فصل دوم: نقض حقوق انحصاری در بستر مبادلات الکترونیک.....	۲۰۵
مبحث اول - نقض حقوق مصرف کننده و قواعد تبلیغ.....	۲۰۵
گفتار اول - خودداری از ارائه حداقل اطلاعات ضروری به مصرف کننده.....	۲۰۶
گفتار دوم - خودداری از ارائه اطلاعات مرتبط با گارانتی یا فسخ معامله.....	۲۱۰
گفتار سوم - رعایت نکردن ضوابط اطلاع رسانی به مصرف کننده.....	۲۱۳
گفتار چهارم - رعایت نکردن ضوابط ارتباط صوتی با مصرف کننده.....	۲۱۶
گفتار پنجم - رعایت نکردن ضوابط انصراف مصرف کننده.....	۲۱۸
گفتار ششم - خودداری از استرداد فوری مبلغ دریافتی.....	۲۲۰
گفتار هفتم - نقض قواعد تبلیغ.....	۲۲۴
مبحث دوم - نقض حمایت از «داده پیام» های شخصی.....	۲۲۷
فصل سوم: نقض حفاظت از «داده پیام» در بستر مبادلات الکترونیکی.....	۲۳۴
مبحث یکم - نقض حق مولف.....	۲۳۴
گفتار یکم - تکثیر، اجرا و توزیع غیرمجاز آثار تالیفی یا تصنیفی یا هنری.....	۲۳۴
گفتار دوم - تکثیر، اجرا و توزیع غیرمجاز آثار ترجمه ای.....	۲۴۱
گفتار سوم - تکثیر، اجرا و توزیع غیرمجاز نرم افزارهای رایانه ای.....	۲۴۴
مبحث دوم - نقض اسرار تجاری.....	۲۴۸
گفتار اول - تحصیل و افشای غیرقانونی اسرار تجاری و اقتصادی.....	۲۴۹
گفتار دوم - تحصیل و افشای غیرقانونی اسرار تجاری توسط کارکنان.....	۲۵۲
مبحث سوم - نقض علایم تجاری.....	۲۵۶
کتابنامه.....	۲۵۹
مقالات و پایان نامه ها.....	۲۵۹
کتاب ها.....	۲۶۱

پیوست‌ها.....	۲۶۳
پیوست شماره یک: متن قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸/۳/۵ مجلس شورای اسلامی ..	۲۶۴
پیوست شماره دو: فهرست مصادیق محتوای مجرمانه (موضوع ماده ۲۱ قانون جرایم رایانه‌ای)	۲۷۸
پیوست شماره سه: جرایم و مجازات‌های مندرج در قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷	۲۸۲
پیوست چهارم: کنوانسیون جرائم رایانه‌ای اتحادیه اروپا (معروف به کنوانسیون ۲۳ نوامبر ۲۰۰۱ بوداپست)	۲۸۶
پیوست شماره پنج: قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ /۱۰ /۱۱	۳۱۷
پیوست شماره شش: قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ /۱۰ /۱۶	۳۲۷
پیوست شماره هفت: قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۴	۳۲۹

فهرست جدول‌ها

جدول شماره (۱-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم دسترسی غیرمجاز به داده‌ها یا سامانه‌ها	۳۳
جدول شماره (۲-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم شنود غیرمجاز رایانه‌ای	۳۹
جدول شماره (۳-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم دسترسی غیر مجاز به داده‌های سری	۴۵
جدول شماره (۴-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم ارائه غیر مجاز داده‌های سری	۵۰
جدول شماره (۵-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم ارائه یا افشای غیرمجاز داده‌های سری به بیگانگان یا عوامل آنها	۵۴
جدول شماره (۶-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم نقض تدابیر امنیتی سامانه‌ها	۵۸
جدول شماره (۷-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم سهل انگاری در حفاظت از داده‌ها و سامانه‌های سری	۶۴
جدول شماره (۱-۲-۱): نگاه اجمالی به جرم جعل رایانه‌ای	۷۳
جدول شماره (۲-۲-۱): نگاه اجمالی به جرم جعل در کارت‌ها یا تراشه‌های حامل داده	۷۸
جدول شماره (۳-۲-۱): نگاه اجمالی به جرم استفاده از داده‌های جعلی	۸۱
جدول شماره (۴-۲-۱): نگاه اجمالی به جرم تخریب داده‌ها	۸۷
جدول شماره (۵-۲-۱): نگاه اجمالی به جرم از تخریب یا محصل کردن سامانه‌ها	۹۳
جدول شماره (۶-۲-۱): نگاه اجمالی به جرم ممانعت از دسترسی اشخاص مجاز به داده‌ها یا سامانه‌ها	۹۸
جدول شماره (۱-۳-۱): نگاه اجمالی به جرم سرقت داده‌ها	۱۰۶
جدول شماره (۲-۳-۱): نگاه اجمالی به جرم کلاهبرداری رایانه‌ای	۱۱۳
جدول شماره (۱-۴-۱): نگاه اجمالی به جرم تولید یا توزیع محتویات خلاف عفت عمومی	۱۲۲
جدول شماره (۲-۴-۱): نگاه اجمالی به جرم زمینه‌سازی دسترسی افراد به محتویات مستهجن یا مبتذل	۱۲۹
جدول شماره (۳-۴-۱): نگاه اجمالی به جرم زمینه سازی برای ارتکاب مفاسد اجتماعی	۱۳۳

جدول شماره (۱-۵-۱): نگاه اجمالی به جرم هتک حیثیت از طریق انتشار محتوای صوتی و تصویری جعلی	۱۴۰.....
جدول شماره (۱-۵-۲): نگاه اجمالی به جرم انتشار فیلم یا تصویر یا اسرار خصوصی	۱۴۴.....
جدول شماره (۱-۵-۳): نگاه اجمالی به جرم نشر اکاذیب	۱۴۹.....
جدول شماره (۱-۶-۱): نگاه اجمالی به جرم خودداری از پالایش محتوای مجرمانه	۱۵۵.....
جدول شماره (۱-۶-۲): نگاه اجمالی به جرم خودداری از منع دسترسی کاربران به محتوای مجرمانه	۱۵۸.....
جدول شماره (۱-۶-۳): نگاه اجمالی به جرم استفاده غیر مجاز از پهنای باند بین المللی	۱۶۳.....
جدول شماره (۱-۶-۴): نگاه اجمالی به جرم خودداری از اجرای دستور حفظ داده‌های رایانه‌ای	۱۷۰.....
جدول شماره (۱-۶-۵): نگاه اجمالی به جرم خودداری از اجرای دستور ارائه داده‌های رایانه‌ای به ضابطان دادگستری	۱۷۵.....
جدول شماره (۱-۷-۱): نگاه اجمالی به جرم تولید یا ارائه داده‌ها یا ابزارهای مختص ارتکاب جرائم رایانه‌ای	۱۸۲.....
جدول شماره (۱-۷-۲): نگاه اجمالی به جرم فروش یا ارائه داده‌های مرتبط با نفوذ به داده‌ها یا سامانه‌ها	۱۸۶.....
جدول شماره (۱-۷-۳): نگاه اجمالی به جرم انتشار یا ارائه محتویات آموزش نفوذ، شنود، جاسوسی و خرابکاری رایانه‌ای	۱۹۱.....
جدول شماره (۲-۱-۱): نگاه اجمالی به جرم کلاهبرداری در بستر تجارت الکترونیک	۲۰۰.....
جدول شماره (۲-۱-۲): نگاه اجمالی به جرم جعل داده پیام	۲۰۴.....
جدول شماره (۲-۲-۱): نگاه اجمالی به جرم خودداری از ارائه حداقل اطلاعات کلیدی به مصرف‌کننده	۲۰۹.....
جدول شماره (۲-۲-۲): نگاه اجمالی به جرم خودداری از ارائه اطلاعات مرتبط با فسخ معامله یا خدمات پس از فروش	۲۱۲.....
جدول شماره (۲-۲-۳): نگاه اجمالی به جرم عدم رعایت ضوابط اطلاع‌رسانی به مصرف‌کننده	۲۱۵.....
جدول شماره (۲-۲-۴): نگاه اجمالی به جرم رعایت نکردن ضوابط ارتباط صوتی	۲۱۷.....

جدول شماره (۲-۲-۵): نگاه اجمالی به جرم رعایت نکردن ضوابط انصراف	۲۲۰
جدول شماره (۲-۲-۶): نگاه اجمالی به جرم خودداری از استرداد فوری مبلغ دریافتی	۲۲۳
جدول شماره (۲-۲-۷): نگاه اجمالی به جرم نقض قواعد تبلیغ	۲۲۶
جدول شماره (۲-۲-۸): نگاه اجمالی به جرم ذخیره، پردازش و یا توزیع غیرمجاز داده‌پیام‌های شخصی	۲۳۱
جدول شماره (۲-۳-۱): نگاه اجمالی به جرم تکثیر، اجرا و توزیع غیرمجاز آثار تالیفی و تصنیفی و هنری	۲۴۰
جدول شماره (۲-۳-۲): نگاه اجمالی به جرم تکثیر، اجرا و توزیع غیرمجاز آثار ترجمه‌ای	۲۴۳
جدول شماره (۲-۳-۳): نگاه اجمالی به جرم تکثیر، اجرا و توزیع غیرمجاز نرم‌افزارهای رایانه‌ای	۲۴۷
جدول شماره (۲-۳-۴): نگاه اجمالی به جرم تحصیل و افشای غیرقانونی اسرار تجاری و اقتصادی	۲۵۱
جدول شماره (۲-۳-۵): نگاه اجمالی به جرم تحصیل و افشای غیرقانونی اسرار تجاری توسط کارکنان	۲۵۴
جدول شماره (۲-۳-۶): نگاه اجمالی به جرم تحصیل و افشای غیرقانونی اسرار تجاری و اقتصادی	۲۵۸

مقدمه

رایانه از ابزارهایی است که کاربرد آن در زندگی بشر روز به روز توسعه پیدا کرده و تحولات شگرفی را در جوامع ایجاد کرده است. اما، این پدیده نیز همانند سایر امور، دارای دستاوردهای مثبت و منفی است. با وجود منافع زیاد استفاده از رایانه و فضای مجازی، این ابزار خالی از دردسر نیز نبوده است. ظهور جرائم جدید رایانه‌ای یکی از پی‌آمدهای منفی گسترش بکارگیری رایانه در شئون مختلف اطلاعاتی و ارتباطی بوده است. واقعیت این است که هر اختراع و نوآوری به سرعت می‌تواند نظر مجرمان را به خود جلب کرده و مورد سوء استفاده قرار گیرد اما جامعه نیز مقدراتی برای برخورد با چنین سوء استفاده‌هایی در اختیار دارد که حقوق جزایی یکی از این امکانات به شمار می‌رود.

کشور ما نیز همزمان با پیشرفت در عرصه رایانه، به طور طبیعی شاهد افزایش در کمیت و کیفیت جرائم رایانه‌ای شده است و با توجه به گسترش ضریب نفوذ استفاده از رایانه و فضای مجازی بخصوص در میان جمعیت جوان کشور، خطر شیوع جرائم رایانه‌ای بالاتر رفته است.

در طول یکی دو دهه گذشته مقنن کشورمان تلاش کرده است تا با استفاده از مقررات بین‌المللی و کنوانسیون‌های موجود و از طریق بومی‌سازی آنها قوانین و آیین‌نامه‌های مورد نیاز را تصویب و ابلاغ نماید. بارزترین این تلاش‌ها تصویب و ابلاغ قانون جرائم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۸ بوده است که پس از قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲ و برخی قوانین متفرقه دیگر، پوشش مناسبی را برای مجازات جرائم رایانه‌ای ایجاد کرده است.

در خصوص جرائم رایانه‌ای کتاب‌ها و مقالات بسیار خوبی به زیور طبع ارسته شده است لیکن در زمینه حقوق جزای اختصاصی جرائم رایانه‌ای کاری جدی و درخور توجه انجام نشده است و خلاء وجود منبعی مناسب در این خصوص برای استفاده اساتید و دانشجویان و قضات و وکلا احساس می‌شد.

نگارنده با توجه به علاقه شخصی و آشنایی نسبی با مباحث مرتبط با رایانه تصمیم به تالیف کتابی در این زمینه گرفت که حاصل کار هم اکنون در پیش روی شما قرار گرفته است. در آغاز کار و بر اساس طرح اولیه کتاب بنا داشتیم آن را در سه بخش و به ترتیب شامل قانون جرائم رایانه‌ای و قانون تجارت الکترونیک و جرائم رایانه‌ای مندرج در قانون

مجازات جرائم نیروهای مسلح تنظیم نمایم لیکن پیشرفت کار و نگاه دقیق‌تر به ماده ۱۳۱ قانون پیش‌گفته و برخی مواد مرتبط با آن در همان قانون، مرا به این نتیجه رساند که قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح بعد از تصویب قانون جرائم رایانه‌ای دیگر چندان قابل اعتنا نیست هر چند که پیش از آن می‌توانسته تا حدودی خلا وجود مقررات قانونی را جبران کند.

بر همین اساس نوشتار حاضر در دو بخش به تبیین جرائم رایانه‌ای مندرج در قانون جرائم رایانه‌ای و قانون تجارت الکترونیک می‌پردازد و تلاش دارد به سیاق رایج در حقوق جزای اختصاصی و همانند جرائم سنتی، عناوین مجرمانه و ارکان اختصاصی جرائم رایانه‌ای و مجازات‌ها را به زبانی ساده در اختیار خوانندگان محترم قرار دهد. برای سهولت کار در خاتمه مباحث مرتبط با هر جرم، جدول نیز تنظیم و اضافه شده است تا مطالب مربوطه را در ذهن تثبیت کند.

از آنجا که کار حاضر نخستین نمونه در نوع خود به شمار می‌رود و در واقع هدف بنده فقط فتح باب برای بحث و بررسی سایر اساتید و اندیشمندان در این مقوله بوده است، قطعاً خالی از عیب و نقص نیست؛ بنابراین، هر نقد منصفانه و اندرز مشفقانه را به جان خریده و از تمام دوستانی که نکات اصلاحی را به اینجانب تذکر دهند، کمال امتنان و تشکر را دارم.

در خاتمه وظیفه خود می‌دانم که از همسر و فرزندانم که همواره مشوق اینجانب در این مسیر بوده و همچنین اساتید بزرگواری که بضاعت اندک حقوقی خود را مدیون آموزش‌های آنان می‌دانم، کمال تشکر و امتنان را دارم. از انتشارات وزین میزان بخصوص جناب آقای دکتر شیرازی دوست و همکار بزرگواری و فرهیخته نیز که در آماده‌سازی و چاپ و نشر این کتاب مساعی فراوانی داشته‌اند، صمیمانه قدردانی می‌نمایم. خدایا چنان کن سرانجام کار، تو بخشنود باشی و ما رستگار.

دکتر غلامرضا محمدنسل

بهار ۱۳۹۲ - کرج